

LUNDS UNIVERSITET
Medicinska fakulteten

Skolsköterskors erfarenhet av arbetet med psykisk ohälsa hos ungdomar

En systematisk litteraturstudie

The school nurse's experience of working with mental illness in adolescence

A systematic literature study

Författare: Anna-Lena Rosén, Natalia Törnhed

Handledare: Sigrid Stjernswärd

Magisteruppsats

Hösten 2023

Lunds universitet
Medicinska fakulteten
Programnämnden för omvårdnad, radiografi samt reproduktiv, perinatal och sexuell hälsa
Box 157, 221 00 LUND

Abstrakt

Bakgrund: Senaste decennierna har psykisk ohälsa hos ungdomar ökat. Skolsköterskor träffar dagligen ungdomar och upplever att dåliga levnadsvanor ger mindre motståndskraft mot psykisk ohälsa hos ungdomar. Syfte: Belysa skolsköterskors erfarenhet av att arbeta med psykisk ohälsa hos ungdomar inom elevhälsan. Metod: Studien är genomförd som en kvalitativ systematisk litteraturoversikt med elva artiklar inkluderade i resultatet. Tre huvudteman och sju subteman genererades genom en tematisk analys. Resultat: I studien framkom att skolsköterskors arbete blev mer effektivt om tillgängligheten på skolan var hög. Många ungdomar öppnade sig i större utsträckning om skolsköterskor var ett naturligt inslag i skolmiljön och att skolsköterskorna var kända för ungdomarna. Resultatet beskriver att olika sekretessnivåer försvårade samarbetet mellan professioner även inom samma skola men även gentemot myndigheter och hälso- och sjukvård. Livsfrågor upptog en stor del av ungdomars tillvaro och skolsköterskor upplevde att många ungdomar behövde verktyg för att hantera sitt känsloliv. Konklusion: Skolsköterskors tillgänglighet och synlighet i skolmiljön är en viktig del av skolsköterskors arbete. Samarbetet mellan olika professioner utgör helheten i arbetet och är en förutsättning för en utvecklad elevhälsa.

Nyckelord

Elevhälsan, Erfarenheter, Psykisk ohälsa, Skolsköterskor, Ungdomar

Innehållsförteckning

Problemområde	4
Bakgrund	5
Psykisk ohälsa	5
Barnkonvention	6
Elevhälsan	7
Skolsköterskans roll inom elevhälsan	8
Skolsköterskans arbete med ungdomar och psykisk ohälsa	9
Perspektiv och utgångspunkter	9
Syfte	10
Metod	10
Urval	10
Datainsamling	11
Analys av data	14
Forskningsetiska avvägningar	14
Resultat	15
Skolsköterskor gav ungdomar verktyg för att hantera sina känslor	15
Se livsfrågor som en del i utvecklingen hos ungdomar	15
Skolan behövde erbjuda en god arbetsmiljö	17
Skolsköterskors arbete kring samverkan och dess utmaningar	18
Skolsköterskors arbete med samverkan i skolan och inom ungdomspsykiatri	18
Olika sekretessnivåer försvårade arbetet inom elevhälsoteamet	19
Skolsköterskors arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar	20
Skolsköterskors förebyggande arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar	20
Skolsköterskors tillgänglighet under skoldagen var en viktig del av arbetet	22
Skolsköterskors behov av vidare kompetensutveckling	22
Diskussion	23
Metoddiskussion	23
Resultatdiskussion	25
Konklusion och implikationer	28
Referenser	30

Problemområde

Enligt World Health Organization (WHO, 2021) globala undersökningar uppskattas att en av sju ungdomar i åldern 10 till 19 år upplever besvär med psykisk ohälsa. I artikeln från Kim och Hagquist (2017) beskrivs att psykisk ohälsa hos ungdomar har ökat och en anledning är enligt Kim och Hagquist (2017) att ungdomar känner en större oro för hur familjesituationen försämras i takt med samhällsförändringar (Kim & Hagquist, 2017). Enligt Socialstyrelsen (2019) har andelen barn och ungdomar som fått diagnosen depression eller ångestsyndrom tredubblats sedan 2006. Ökningen visar på ett behov av att arbeta med tidiga insatser vid psykisk ohälsa för elevhälsan, för att undvika allvarliga och långvariga sjukdomstillstånd (Socialstyrelsen, 2019). Enligt Puskar och Bernardo (2007) nämns elevhälsan som den institution som har mest kontakt med ungdomar och har en naturlig ingångsväg för samtal. Puskar och Bernardo (2007) betonar att en god psykisk hälsa är en förutsättning för att ungdomar skall få en god utbildning med rätt förutsättningar för arbetslivet (Puskar & Bernardo 2007). Några skolsköterskor i studien av Jönsson et al. (2019) menar att de känner en oro inför att inte ha möjlighet att ta hand om psykisk ohälsa hos ungdomar på ett adekvat sätt. Skolsköterskor behöver upptäcka svårigheter inom psykisk ohälsa hos ungdomar i ett tidigt skede för att ungdomar inte skall få en försämring i sin psykiska hälsa. Ungdomar hade kunnat få hjälp tidigare om elevhälsovården hade haft möjlighet att lägga mer resurser på att detektera psykisk ohälsa hos ungdomar (Jönsson et al., 2019). Tidigare forskning om vilken inverkan skolsköterskors arbete har på ungdomar med psykisk ohälsa inom elevhälsan finns i ett sparsamt utförande. Många av de studier som finns om ämnet är utifrån föräldrar, ungdomar och skolpersonal men skolsköterskors perspektiv saknas.

Bakgrund

Psykisk ohälsa

Enligt Socialstyrelsen (2022) är psykisk ohälsa ett samlingsbegrepp för ett tillstånd som har olika svårighetsgrad och varaktighet. Begreppet psykisk ohälsa innefattar psykiska besvär och psykiatriska tillstånd som bland annat enstaka lindriga psykiska besvär som nedstämdhet till svårare psykiatriska diagnoser som t ex bipolär sjukdom, samt funktionsnedsättningar som ADHD och autism. Då begreppet psykisk ohälsa används brett och för skilda tillstånd kan det leda till missförstånd. När begreppet psykisk ohälsa används är det viktigt att tydliggöra och definiera svårigheterna för att undvika att generalisera all psykisk ohälsa i ett gemensamt begrepp (Socialstyrelsen, 2022). Psykisk ohälsa är ofta förenat med att vardagslivet inte fungerar och det kan vara svårt att studera eller arbeta samt att ha en fungerande relation till andra människor i sin omgivning (Socialstyrelsen, 2022). Enligt WHO (2023) lider drygt 20 procent av ungdomar världen över av olika typer av psykisk ohälsa i någon grad (WHO, 2023). Svenska ungdomars psykiska hälsa har försämrats under decennier (Folkhälsomyndigheten, 2022a). Sedan mitten av 90 talet har det konstaterats en ogynnsam utveckling av ungdomars psykiska hälsa där fler ungdomar uppger ökad ångslan, oro och ångest av skiftande grad. Ungdomar är den grupp där fullbordade suicid har ökat, runt 20 stycken ungdomar under 18 år suiciderar varje år (Folkhälsomyndigheten, 2022b). Cirka fem till åtta procent av ungdomarna i Sverige lider av depression (Skärsäter, 2019).

Skolan har en stor betydelse för ungdomars psykiska hälsa då individens omgivning direkt påverkar kognitiv samt affektiv utveckling. För ungdomar är skolan, familjen samt kamrater de viktigaste komponenterna i deras vardag. Allison et al. (2014) och Huang et al. (2022) beskriver att svårigheter på grund av psykisk ohälsa kan ge negativa konsekvenser för akademiska resultat med långvariga konsekvenser (Allison et al., 2014; Huang et al., 2022). Studien visar att det inte enbart är negativa upplevelser i skolan som ger symtom på psykisk ohälsa utan att det finns ungdomar som lider av depression och döljer symtomen genom att ha en negativ inställning till skolan (Allison et al., 2014; Huang et al., 2022). Enligt Huang et al. (2022) visar studien på att tidiga tecken på psykisk ohälsa kan visa sig genom försämrade skolresultat och svårigheter med sociala relationer till lärare samt kamrater. I skolor där pedagogerna arbetade aktivt för en god miljö i skolan så visade ungdomarna färre symtom på psykisk ohälsa. Även de skolor som ägnade sig åt kamratstöd eller liknande aktiviteter där

ungdomar hjälper varandra hade en god effekt på psykisk ohälsa men det fanns inte tillräckligt med resurser för att upprätthålla kamratstödjarverksamhet (Allison et al., 2014; Huang et al., 2022).

Ungdomar med psykisk ohälsa har ofta svårigheter med affektivitet och känsloreglering. Ett tecken på hög affektivitet är när individen exploderar i känsloutbrott antingen som ilska eller ledsamhet. Ungdomar uppger att de förlorat aptiten, blivit låga i energi samt planerat eller gjort suicidförsök i samband med sina affektiva utbrott (Borchardt & Meller, 1996). Yngre tonåringar kan visa tecken på att vara mer lättirritabla med fler affektiva utbrott än vad äldre ungdomar har, men samtidigt är de mer lätt distraherade och det är lättare att avstyra de yngre ungdomarnas affektiva utbrott. Borchardt och Meller (1996) menar att med ökad affektivitet följer ångest och mer suicidtankar med externalisation som är en sorts självförsvarsmekanism där individen projicerar sitt dåliga mående på omgivningen. Ungdomar med psykisk ohälsa visar ofta symtom på melankoli och allmänt ointresse för olika aktiviteter. Forskare studerade även om det fanns andra psykiatriska sjukdomar eller diagnoser tidigare i livet som kunde ligga till grund för symtomen men det var svårt att kartlägga på grund av patienternas unga ålder (Borchardt & Meller, 1996).

Badri et al. (2021) menar att många ungdomar som upplever psykisk ohälsa har en gemensam punkt i att de visar ledsamhet och hopplöshet. Både relationen till sin egna person och relationen till andra människor är ofta den viktigaste komponenten för ungdomars välmående. Goda relationer till föräldrar och vänner bidrar till att kunna hantera stress och verka förebyggande för att förhindra psykisk ohälsa. Ensamhet och isolering är den största faran för att drabbas av psykisk ohälsa som ung. I studien av Badri et al. (2021) samt Strunk et al. (2014) beskrivs vikten av förtroende för andra människor i sin omgivning. Tre faktorer i studien var vägledande för ungdomars psykiska välmående, att bryta isolering, vara nöjd med familjelivet och att få kvalitetstid med sina föräldrar (Badri et al., 2021; Strunk et al., 2014).

Barnkonvention

Barnkonventionen beskriver barns lika värde och rättigheter och att barnets bästa alltid skall komma först. Barns fysiska, andliga, moraliska, psykiska och sociala utveckling skall tillgodoses och hänsyn skall tas till barnets åsikter i frågor som berör barnet (Unicef Sverige, 2023). I relation till skolan och elevhälsan är det relevant att lyfta fram några artiklar ur barnkonventionen. Artikel 23 handlar om att barn med psykiska eller fysiska

funktionsvariationer har rätt till ett fullvärdigt liv med bland annat effektiv tillgång till undervisning och utbildning. Artikel 24 handlar om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa och barnets rätt till sjukvård. Artikel 28 handlar om barnets rätt till utbildning. Där står bland annat om skyldigheten att vidta särskilda åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott (Unicef Sverige, 2023).

Elevhälsan

I en studie av Mieke (2023) beskrivs att elevhälsan kan se ut på flera olika sätt med elevhälsa på skolan eller med externa aktörer som arbetar med elevhälsa i egna lokaler (Mieke, 2023). Olika försäkringssystem kan utgöra svårigheter för ungdomar att få vård genom elevhälsan beroende på familjens försäkringsnivå. Många ungdomar har fått försämrad elevhälsovård efter att till exempel covid pandemin gav ett försämrat försäkringsavtal för många familjer i världen över (Mieke, 2023). Elevhälsan byggde tidigare på frivilliga insatser från bland annat barnsköterskor som utförde hälsokontroller samt hälsofostran. Elevhälsovården utvecklades till att ha fokus på hälsofrämjande och förebyggande arbete och innefattade även specialpedagogiska insatser, kuratorer samt skolpsykologer. Skolhälsovården arbetade bland annat med hälsokontroller och vaccinationer som utfördes av skolläkare och skolsköterskor (Morberg, 2019). Utbildningsdepartementet (2000) beskriver att lärande, hälsa och skolmiljö är sammanflätade. För att inkludera skolhälsovården blev det en sammanslagning av skolhälsovård samt elevhälsovård till elevhälsan. Syftet med elevhälsan är att skapa möjligheter till samverkan mellan elevhälsovård, skolhälsovård och specialpedagogiska insatser. Elevhälsovården har fokus på hälsofrämjande och förebyggande arbete och skolhälsovård innefattar även specialpedagogiska insatser, kuratorer samt skolpsykologer (Utbildningsdepartementet, 2000).

Målet är att skapa en positiv skolmiljö med goda förutsättningar för lärande (Onnela et al., 2014). Enligt skollagen skall elevhälsan finnas tillgänglig för eleverna i förskolan, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan samt gymnasiesärskolan (Skollagen, 2010). Elevhälsan skall ha tillgång till skolläkare, skolsköterska, skolkurator, skolpsykolog samt specialpedagog. Rektor kan komma att bli inblandad om eleven i fråga behöver genomföra medicinsk, psykologisk eller social bedömning, en så kallad pedagogisk utredning (Socialstyrelsen, 2017). Elevhälsan arbetar under skollagen och skolläkare samt skolsköterskor arbetar även under hälso- och sjukvårdslagen, patientsäkerhetslagen samt patientdatalagen. Skolans rektor bär ansvaret för

att skolans elevhälsa följer lagar och riktlinjer och beslutar vilka resurser elevhälsan får till förfogande. Socialstyrelsen samt skolverket ger vägledning i vilka riktlinjer som elevhälsan skall arbeta efter (Socialstyrelsen, 2017). När en elev har ett försämrat mående eller lider av psykisk ohälsa behöver elevhälsan kontakta föräldrar för att i samråd planera åtgärder utefter elevens mående. Elevhälsan behöver ett godkännande av eleven för att ta kontakt med lärare. Elevhälsans arbete har nyligen förtydligats i skollagen och ett exempel är samarbetet mellan Socialstyrelsen och skolverket där det gemensamt tagits fram en kunskapsguide via webben som i ett sökbart forum skall bidra till att stärka ett hälsofrämjande och förebyggande elevhälsoarbete i hela landet. Vägledningen riktar sig främst till personal inom elevhälsan, rektorer, huvudmän samt lärare och övrig skolpersonal (Socialstyrelsen, 2023).

Skolsköterskans roll inom elevhälsan

Wallace (2023) beskriver att skolsköterskor har en likvärdig roll i sin profession men arbetsuppgifterna ser olika ut ur ett internationellt perspektiv. I ekonomiskt utvecklade länder innebär skolsköterskors arbete en tyngdpunkt på hälsokontroller med syn, hörsel, tillväxtkontroller och stöd för kognitiva svårigheter. I ekonomiskt instabila länder ligger fokus på att motverka dödliga infektioner, förhindra smittspridning och stödja ungdomar efter olika trauma (Wallace, 2023). Sveriges första skolsköterska anställdes år 1919. Hon kallades då för "lusfröken" och arbetade med skolhygien, att bekämpa ohyra och att assistera skolläkaren (Morberg, 2019). Fyra områden är extra viktiga att arbeta med inom elevhälsan, psykisk hälsa och ohälsa, arbetsmiljö, levnadsvanor och skolfrånvaro (Morberg, 2019). Skolsköterskor med ledningsansvar har till uppgift att samordna skolsköterskor i varje kommun och har en kvalitetsansvarig som fungerar som en länk mellan skolsköterskor och beslutsfattare inom kommunen (Morberg, 2019).

Skolsköterskor skall erbjuda minst tre hälsobesök som ingår i basprogrammet till varje elev i grundskolan som innefattar allmänna hälsokontroller. Utöver hälsokontrollerna görs syn- och hörselkontroll, vaccinationer samt bedömning av ryggen för skoliosscreening. För elever i gymnasieskolan skall minst ett hälsobesök erbjudas. Eleverna får vid behov vända sig till elevhälsan för enkla sjukvårdsinsatser som exempelvis omplåstring eller bedömningar i samband med mindre olyckor som skett i skolans verksamhet (Skolverket, 2023).

I artikeln från Strunk et al. (2014) framkom det att ungdomarna som intervjuades ansåg att dialogen med skolsköterskor byggs på tillit, respekt, ärlighet, uppriktighet, tillgänglighet samt

kontinuitet. Ungdomarna ansåg även att samtal med skolsköterskor inte endast behövde vara samtal inne på mottagningen utan kan även ske i andra delar av skolans lokaler. Om samtalet är av en känslig natur skall samtalet ske i en avskild miljö. Ungdomar önskade att skolsköterskor var synliga i skolan (Strunk et al., 2014).

Skolsköterskans arbete med ungdomar och psykisk ohälsa

Skolsköterskor har möjlighet att uppmärksamma och identifiera psykisk ohälsa hos ungdomar, inte minst under de återkommande hälsobesöken. Skolsköterskor är oftast ensam medicinskt utbildad på skolan. En utmaning i skolsköterskors arbete kan vara att hinna ta hand om flera elever samtidigt. Stress kan uppstå när arbetet innebär ansvar både för det förebyggande arbetet med olika behandlingar samt skyndsamma incidenter som kan uppstå i arbetet som skolsköterskor. Erfarenhet samt en gedigen kompetens och ett nytänkande är en tillgång för att hålla en hög kvalitet på elevhälsan (Yoon & Son, 2021). Psykiska besvär kan uttrycka sig på olika sätt och det är därför av stor vikt att skolsköterskor får en bred förståelse av situationen och tar del av elevens upplevelse. Psykisk ohälsa kan visa sig som svårigheter i skolan med bland annat ogiltig frånvaro vilket skolsköterskor bör få information om tidigt. Eleverna kommer till skolsköterskor med somatiska problem men öppnar sig även om frågor som rör psykisk ohälsa. Ungdomar som visar aggressivitet eller nedstämdhet behöver få stöd i ett tidigt stadium då en tidig debut av affektivitet kan ge svårare symtom när ungdomarna blir äldre. Skolsköterskor har en viktig roll i att upptäcka psykisk ohälsa hos ungdomar då skolan påverkas på olika sätt. Vid psykisk ohälsa hos ungdomar blir skolarbetet eftersatt och vid inlärningssvårigheter tenderar psykisk ohälsa att öka hos ungdomar (Allison et al., 2014; Huang et al., 2022).

Perspektiv och utgångspunkter

Omvårdnadsteoretikern Dorothea Orem förespråkar Self Care Deficit Nursing Theory som innefattar en teori med tre olika grenar (Orem et al., 2001). En av grenarna handlar om egenvård som beskriver individens förmåga att vårda sig själv och sina närstående. En andra gren beskriver egenvårdsbrist och individens begränsningar i förmågan att balansera sina behov. En tredje gren handlar om omvårdnadssystem som skall stödja individen i omvårdnadsprocessen och ge förutsättningar för patientens förmåga att tillgodose sina egenvårdsbehov (Orem et al., 2001). Orem's egenvårdsteori handlar om att förbli frisk och funktionell. Varje individ har ett eget ansvar och bör ha en vilja att förstå och ta ansvar för sina behov gällande välbefinnande och hälsa (Orem et al., 2001). Skolsköterskor skall kunna

identifiera, stödja och använda elevens och vårdnadshavarens förmågor genom att främja deras egna resurser så att de kan hantera sin situation och främja egenvård utifrån hälsa och sjukdom (Swenurse, 2016). Distriktssköterskor skall identifiera, formulera och tillämpa strategier för att leda undervisning och förmedla kunskap till ungdomar, vårdnadshavare, skola, hälso- och sjukvård. Distriktssköterskor skall identifiera, initiera, genomföra och utvärdera hälsofrämjande och preventiva åtgärder för ungdomar (Swenurse, 2019).

Syfte

Syftet var att belysa skolsköterskors erfarenhet av att arbeta med psykisk ohälsa hos ungdomar inom elevhälsan.

Metod

En systematisk litteraturoversikt genomfördes med fokus på kvalitativa artiklar för att svara på studiens syfte. En systematisk litteratursökning innebär att all data utgår från primärkällor i form av vetenskapliga artiklar eller rapporter som skall kvalitetsgranskas för att finna ett underlag för bedömningar och slutsatser av studier (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Tydliga inklusions och exklusionskriterier skall finnas. En systematisk översikt som är av god kvalitet skall följa vissa principer för att minska att slumpen eller godtycklighet påverkar studiens slutsats (Henricson & Billhult, 2023). En systematisk översikt skall ha högt ställda krav på tillförlitligheten (SBU, 2020).

Urval

Inklusionskriterier för studien var:

- Vetenskapliga originalartiklar
- Kvalitativa studier
- Engelskspråkiga artiklar
- Skolsköterskor som arbetar med ungdomar i åldern 13-19 år inom elevhälsan
- Publicerade mellan åren 2013-2023
- Artiklar som har etiskt godkännande enligt etisk kommitté

Exklusionskriterier för studien var:

- Review artiklar
- Artiklar på annat språk än engelska

Datainsamling

Författarna har använt sig av PEO modellen för att formulera en specifik och strukturerad frågeställning till den systematiska litteraturoversikten (SBU, 2020). Se tabell 1.

PEO (Population, Exponering, Outcome)		
P	E	O
Skolsköterskor inom elevhälsan	Ungdomar 13-19 år inom elevhälsan	Erfarenhet av psykisk ohälsa

Tabell 1. PEO-modellen

Författarna har tagit hjälp av en bibliotekarie från Lunds universitet för att få stöd kring ämnesord och relevanta synonymer till valt sökbegrepp vilket stöds av Rosén (2023).

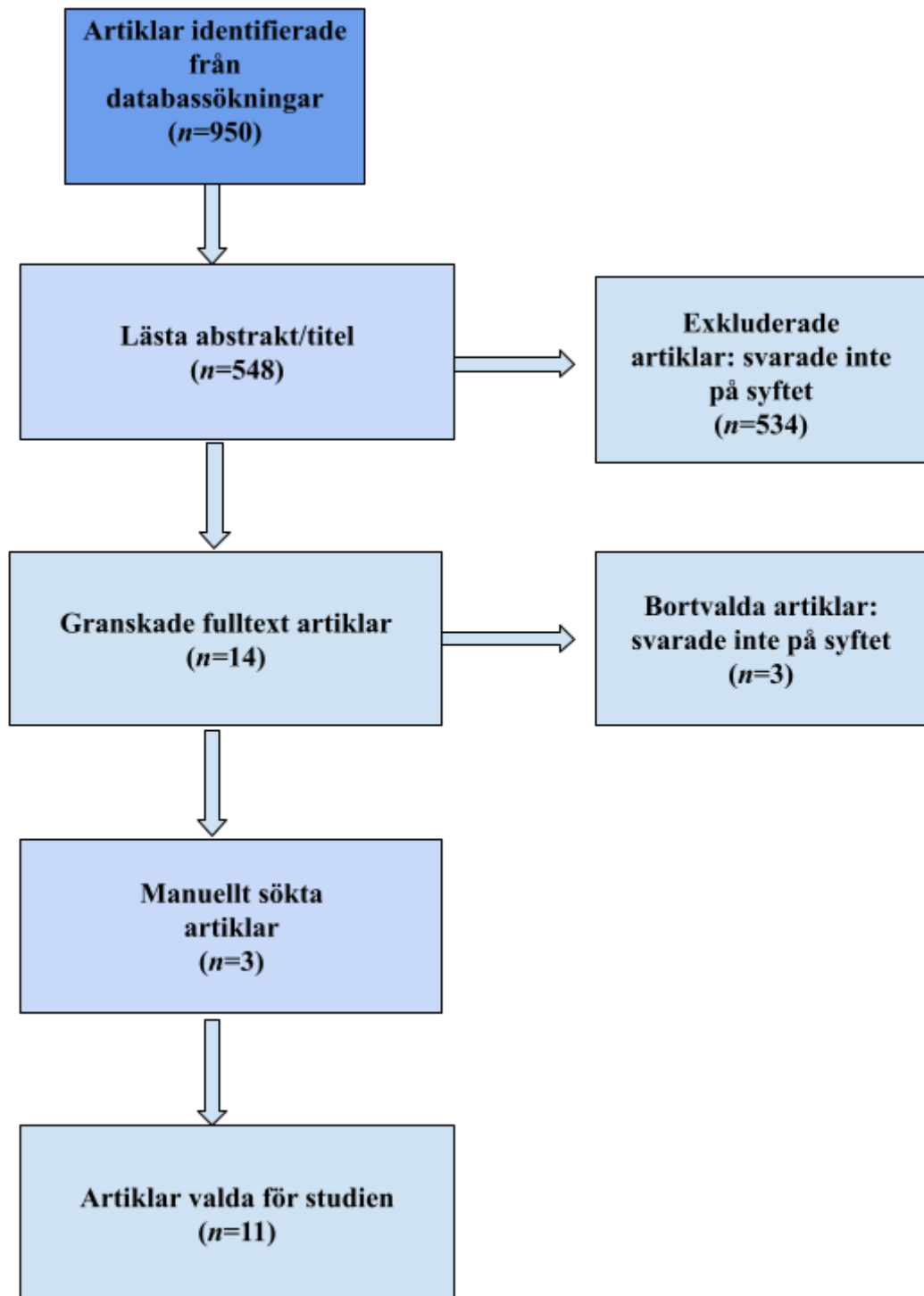
Utgångspunkten var från orden i syftet och därefter översattes orden från svenska till engelska för att finna relevanta sökord (Forsberg & Wengström, 2020). Sökningen gjordes genom att skapa ämnesord utifrån PEO -modellen i sökblock enligt sökschema i bilaga 3.

Datainsamlingen utfördes i databaserna CINAHL, PsycINFO samt databasen Medline.

PubMed är en sökmotor inom databasen Medline och rör bland annat ämnen som medicin och omvårdnad med tidsomfång från år 1966 och framåt med huvudsakligen vetenskapliga tidskriftsartiklar. För att få en bredare tillgång av artiklar användes MeSH- termer (Medical Subject Headings) som school nurse, mental disorders, mental Health, attitude och adolescent i PubMed (Forsberg & Wengström, 2020). CINAHL är en databas som täcker samtliga aspekter av omvårdnad och vårdvetenskap med tidsomfång från 1982 och framåt.

Vetenskapliga tidningsartiklar och doktorsavhandlingar finns i databasen (Forsberg &

Wengström, 2020). CINAHL använder sig av CINAHL Subject Headings som är en ämnesordlista som är uppbyggd på liknande sätt som MeSH- termer. För att smalna av och bredda sökningarna användes booleska operatorer som OR samt AND (Karlsson, 2023). PsycINFO är en bred databas som täcker medicinsk och omvårdnads forskning inom psykologi som har vetenskapliga tidningsartiklar, böcker, avhandlingar samt forskningsrapporter med tidsomfång från 1872 och framåt (Forsberg & Wengström, 2020). För att resultatet i studien skall bli så aktuellt som möjligt användes inte vetenskapliga artiklar utgivna före år 2013 (Friberg, 2017). Författarna använde flödesschemat PRISMA. Se tabell 2.

Tabell 2. Flödesschema PRISMA

Författarna läste abstrakt från artiklar i samband med artikelsökningarna och därefter valdes de artiklar som svarade till syftet. De valda artiklarna granskades enligt SBU granskningsmall, bedömning av studier med kvalitativ metodik (SBU, 2022). Artiklarna som ansågs relevanta för syftet samt höll en hög eller måttlig kvalitet valdes ut till studien (Rosén,

2023). Författarna delade på artiklarna vid granskningen och artiklarna granskades individuellt, därefter skiftade författarna artiklar och granskade åter artiklarna. Efter att artiklarna granskades utfördes en gemensam tolkning vilket resulterade i elva resultat artiklar som inkluderades i studien. Av de granskade artiklarna exkluderades tre artiklar då de var av låg kvalitet. Nio artiklar höll hög kvalitet och två artiklar höll måttlig kvalitet. Elva artiklar ingår i resultatet vilka märks med en asterisk* i referenserna.

Analys av data

Dataanalysen bestod av två delar, inledningsvis utfördes en analys av karakteristiska drag i studierna och därefter utfördes en tematisk analys (SBU, 2020). För att få en tydlig helhet läste författarna artiklarna flera gånger för att få en helhetsbild av innehållet (Forsberg & Wengström, 2020). Varje artikel som svarade till syftet numrerades med en siffra och därefter kondenserades varje meningenshet samt identifierades med likheter och skillnader genom en mindmapp (Forsberg & Wengström, 2020). Karakteristiska drag som framkom i studien var att skolsköterskor inte hade de resurser som krävdes för att arbeta med psykisk ohälsa hos ungdomar. Därefter färgkodades relevanta delar i resultatet efter grupper och olika teman började ta form. Efter en grov uppdelning av teman startade en ny urskiljning och förfining av innebörden i resultatet vilket markerades med bokstäver. Tillslut sattes nyckelfynd ihop till en helhet där tre huvudteman och sju subteman bildades. Se tabell 3.

Forskningsetiska avvägningar

Forskningsetik är viktigt i ett vetenskapligt arbete och skall beaktas under hela arbetsprocessen. Människor skall inte utnyttjas oskäligt eller som medel för att kunskap skall nås (Kjellström, 2023). Efter etiska skandaler med rättsliga processer som följd grundades etiska koder och riktlinjer för att skydda människor vid experiment (Kjellström, 2023). Helsingforsdeklarationen är den mest kända av alla etiska riktlinjer vilken har fokus på medicinsk klinisk forskning. Helsingforsdeklarationen fokuserar på att det skall finnas en balans mellan behovet av ny kunskap och deltagarnas hälsa och intresse (World Medical Association, 2013). Studien är en systematisk litteraturöversikt och kräver inget godkännande från forskningsetiska kommittén. Artiklar som har använts i studien har fått godkännande från etisk kommitté eller fastställt att det har gjorts grundläggande etiska överväganden (Forsberg & Wengström 2020).

Resultat

Studiens resultat baseras på elva artiklar som beskrev skolsköterskors erfarenhet av arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar. I de inkluderade artiklarna intervjuades totalt 581 skolsköterskor. De inkluderande artiklarna kom från Australien (n=1), Finland (n=2), Norge (n=5) och Sverige (n=3). Artiklarna var från åren 2017–2023. Karakteristiska drag från resultatet visar på skolsköterskors behov av tillgänglighet i skolan, ungdomar behöver stöd i att hantera sitt känsloliv samt svårigheter gällande sekretess mellan olika professioner (Bilaga 1).

Huvudtema	Subtema
Skolsköterskor gav ungdomar verktyg för att hantera sina känslor	<ul style="list-style-type: none"> ● Se livsfrågor som en del i utvecklingen hos ungdomar ● Skolan behövde erbjuda en god arbetsmiljö
Skolsköterskors arbete kring samverkan och dess utmaningar	<ul style="list-style-type: none"> ● Skolsköterskors arbete med samverkan i skolan och inom ungdomspsykiatri ● Olika sekretessnivåer försvårade arbetet inom elevhälsoteamet
Skolsköterskors arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar	<ul style="list-style-type: none"> ● Skolsköterskors förebyggande arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar ● Skolsköterskors tillgänglighet under skoldagen var en viktig del av arbetet ● Skolsköterskors behov av vidare kompetensutveckling

Tabell 3. Huvudtema och Subtema

Skolsköterskor gav ungdomar verktyg för att hantera sina känslor

Se livsfrågor som en del i utvecklingen hos ungdomar

Enligt Anttila et al. (2020) och Persson et al. (2022) kunde livsfrågor innebära hjärtesorg, försämrade skolresultat, dåliga relationer med kamrater eller familj och andra frågor som rör ungdomars vardagsliv (Anttila et al., 2020; Persson et al., 2022). Skolsköterskor beskrev att ungdomar var i behov av ett bredare känsloregister med alla de skiftningar i känslor som livet innebar. Psykisk ohälsa bland ungdomar hade ökat kraftigt över tid och det behövdes olika

typer av insatser för att nå ungdomar och hjälpa dem hantera sitt känsloliv (Anttila et al., 2020; Persson et al., 2022). Skolsköterskor upplevde att ungdomar var sämre rustade nu än tidigare för att livet innehöll olika typer av känslor och ungdomar behövde stöd i att lära sig hur de skulle hantera sitt känsloliv med upp och nedgångar. En del av skolsköterskors arbete var att möta ungdomar och förmedla att det är en del av livet att stundtals känna sig ensam eller ledsen och att det är en del av olika utvecklingsfaser vilket är nödvändigt för ungdomars utveckling. Många skolsköterskor upplevde att de behövde informera ungdomar om att oro och ångest var svåra känslor och att ett ”brustet hjärta” kunde kännas oöverstigligt men det gjorde inte känslan till en psykiatrisk diagnos (Moen & Jacobsen, 2022; Persson et al., 2022; Putkuri et al., 2023). Några skolsköterskor beskrev att livets olika skeden har i större utsträckning blivit en fråga för ungdomspsykiatrin (Putkuri et al., 2023). Endel skolsköterskor beskrev att flera familjer behövde ta ett större ansvar för ungdomars psykiska ohälsa och inte lägga över ansvaret för ungdomars försämrade mående på elevhälsovården eller psykiatrin. Elevhälsovården behövde informera föräldrar och elever om vad psykisk ohälsa innebar och hur de kunde förebygga psykisk ohälsa genom att ha goda rutiner i hemmet (Putkuri et al., 2023). Skolsköterskor önskade att de hade mer resurser att utbilda ungdomar om sunda vanor genom egenvård vilket gav en holistisk syn på kropp och hälsa, sunda vanor gav en bättre motståndskraft mot psykisk ohälsa. Endel skolsköterskor upplevde att ungdomar behövde verktyg för att hantera sitt känsloliv och att ungdomar själva hade förmågan att nå en god hälsa genom att sköta sömn, kost och till exempel begränsa skärmtid för att orka skolarbetet och ha en aktiv fritid (Persson et al., 2022; Putkuri et al., 2023; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017; Vejzovicet et al., 2022). Flera skolsköterskor upplevde att några i personalen inom elevhälsan behövde lyssna mer på ungdomars berättelser och guida ungdomarna i att prata om livsfrågor (Granrud et al., 2019). Några skolsköterskor upplevde att det var en naturlig del av livet för ungdomar att inte alltid må bra men att ungdomar behövde finna verktyg för att hantera sina känslor (Moen & Jacobsen, 2022; Persson et al., 2022; Putkuri et al., 2023). Några skolsköterskor lade vikt vid att familjen hade en betydande roll för ungdomars psykiska hälsa och samarbetet med föräldrar var viktigt då vårdnadshavarna var de som hade ansvaret för ungdomarna (Anttila et al., 2020; Sagatun et al., 2021; Vejzovicet et al., 2022). Skolsköterskor hade en viktig uppgift i att förmedla till föräldrar att livsfrågor och svåra händelser i ungdomars liv inte alltid var likställt med psykisk ohälsa och skulle inte diagnostiseras (Moen & Jacobsen, 2022; Persson et al., 2022; Putkuri et al., 2023; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017; Vejzovicet et al., 2022). Endel skolsköterskor var förvånade över hur mycket psykisk ohälsa hos ungdomar hade ökat och

hur mycket tyngre vårdbördan hade blivit inom elevhälsan (Anttila et al., 2020; Persson et al., 2022). Skolsköterskor hade en viktig roll i att kunna erbjuda enskilda samtal samt att vara en trygg vuxen att anförtro sig åt (Jönsson et al., 2017; Moen & Jacobsen, 2022; Sagatun et al., 2021).

Skolan behövde erbjuda en god arbetsmiljö

Några skolsköterskor arbetade med olika projekt tillsammans i elevhälsan för att förändra det sociala klimatet i skolan. Endel skolsköterskor föreslog schematekniska åtgärder så att proven inte skulle hopa sig vid samma tidpunkt eller arkitektoniska lösningar för att dämpa ljud och att mängden elever som rörde sig samtidigt i lokalerna inte skulle bli för stor. Många skolsköterskor upplevde även att mindre klasser var ett sätt att minska den sociala stressen (Persson et al., 2022; Putkuri et al., 2023; Sagatun et al., 2021). Behovet var stort av att ha tillgång till en lämplig lokal för att kunna skapa utrymme för goda samtal vilket var en förutsättning för att ungdomar skulle kunna öppna upp för samtal. Enligt några skolsköterskor hade ungdomar olika behov och det gav inget bra klimat att behöva plåstra om sår samtidigt som ungdomar behövde prata om något som kändes svårt (McCluskey et al., 2019). Endel skolsköterskor hade inte alltid en egen arbetsyta utan behövde dela rummet med till exempel skolkurator eller skolläkare. När resurserna inte räckte till var det lätt att skolsköterskor fick skrapa på ytan och ”släcka bränder” med sitt arbete, vilket vid psykisk ohälsa gav skolsköterskor en känsla av otillräcklighet och det kunde vara en uppkomst till stress (McCluskey et al., 2019; Putkuri et al., 2023; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017). Några skolsköterskor resonerade att det ibland var bättre att inte vara tillgänglig alls på skolan än att bara vara där korta stunder och att ingen riktigt visste vem skolsköterskan var eller vad deras uppgift innebar på skolan (Granrud et al., 2019; McCluskey et al., 2019).

En lösning för att motverka resursbrist var att erbjuda ett begränsat antal samtal per elev för att fler ungdomar skulle kunna få möjlighet till behandling eller samtal (Moen & Jacobsen, 2022). Enligt Granrud et al. (2019), McCluskey et al. (2019) samt Putkuri et al. (2023) behövde samtliga elever på skolan veta vart de kunde nå skolsköterskor och det låg på rektorns ansvar att synliggöra skolsköterskors arbete samt vart skolsköterskors rum låg (Granrud et al., 2019; McCluskey et al., 2019; Putkuri et al., 2023). Granrud et al. (2019), McCluskey et al. (2019) samt Putkuri et al. (2023) menar att skolsköterskor beskrev att det fanns både lärare och rektorer som inte visste vart skolsköterskors arbetsrum låg eller att lärarna hade dålig kunskap om vad skolsköterskor hade för arbetsuppgifter eller kompetens

(Granrud et al., 2019; McCluskey et al., 2019; Putkuri et al., 2023). När skolans verksamhet hade brist på resurser ökade belastningen på skolsköterskor med ett ökat ansvar även för att det pedagogiska arbetet skulle fungera vilket gav skolsköterskor ännu sämre förutsättningar att arbeta med förebyggande arbete (McCluskey et al., 2019). Skolsköterskor arbetade för att få fler verktyg att nå fram till ungdomar och finna fler miljöer för naturliga samtal men det krävdes tid för att implementera nya arbetssätt (Husabo et al., 2020; Moen & Jacobsen, 2022).

Skolsköterskors arbete kring samverkan och dess utmaningar

Skolsköterskors arbete med samverkan i skolan och inom ungdomspsykiatri

Anttila et al. (2020), Husabo et al. (2020), McCluskey et al. (2019), Persson et al. (2022) samt Putkuri et al. (2023) konstaterade att skolsköterskor var den yrkeskategori som träffade samtliga elever och som skolsköterskor var det en nödvändighet med ett nära samarbete med lärare och att de hade glädje och nytta av att samarbeta runt elevernas mående. Ett nära samarbete mellan lärare och skolsköterskor gav goda förutsättningar för att se tecken på psykisk ohälsa (Anttila et al., 2020; Husabo et al., 2020; McCluskey et al., 2019; Persson et al., 2022; Putkuri et al., 2023). Skolsköterskor kunde informera lärarna som träffade eleverna varje dag om vilka tecken de skulle vara uppmärksamma på för att upptäcka psykisk ohälsa i tid vilket visade sig ge lärarna ett ökat intresse för psykisk ohälsa hos ungdomar (Husabo et al., 2020). Ibland önskade några lärare att skolsköterskor skulle tala med en elev om elevens mående, men involverade skolsköterskor rekommenderade att läraren själv skulle ta kontakt med eleven om hur eleven mådde för att stärka banden mellan lärare och elev (Moen & Jacobsen, 2022). Endel skolsköterskor upplevde att samarbetet blev mer effektivt när arbetslaget hade gemensamma möten och samarbetade runt eleverna då det var samma ungdomar de arbetade med (Anttila et al., 2020; Husabo et al., 2020; McCluskey et al., 2019; Persson et al., 2022). Granrud et al. (2019), Moen och Jacobsen (2022), Putkuri et al. (2023) samt Skundberg-Kletthagen & Moen et al. (2017) beskriver att endel skolsköterskor kände press och oro inför att arbeta med ungdomar med psykisk ohälsa då det kunde uppstå allvarliga situationer som till exempel suicidförsök eller våld av olika slag. Då skolsköterskor ofta arbetade ensamma lades ett stort ansvar på skolsköterskor inom ett område som de inte alltid hade så mycket erfarenhet av. Flera skolsköterskor önskade mer stöd och samarbete med ungdomspsykiatri där de hade kunnat ställa frågor eller få råd kring olika situationer som uppstod med eleverna inom elevhälsan. En önskvärd åtgärd hade varit att en

psykiatrisköterska kom till skolan vid elevhälsoteam möten eller att skolsköterskor kunde konsultera och remittera elever till ungdomspsykiatrien vid behov (Granrud et al., 2019; Moen & Jacobsen, 2022; Putkuri et al., 2023; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017). I studien från Putkuri et al. (2023) beskrevs att några skolor i Norge arbetade enligt en modell där psykiatrisköterskor arbetade på skolan med frågor som rörde psykisk ohälsa hos ungdomar. Skolsköterskor kunde då ägna tid åt att arbeta preventivt med hälsofrågor och somatiska delar av elevhälsan. I de fall där ungdomar med psykisk ohälsa hänvisades till externa aktörer utanför elevhälsan kunde vården se väldigt olika ut beroende på vart ungdomar bodde och på vilket sätt de externa aktörerna arbetade med psykisk ohälsa hos ungdomar. Några skolsköterskor kritiserade arbetssättet med externa psykiatrisköterskor och menade att eleverna bollades fram och tillbaka mellan instanser (McCluskey et al., 2019; Putkuri et al., 2023).

Olika sekretessnivåer försvårade arbetet inom elevhälsoteamet

Samarbetet kunde bitvis försvåras då alla i arbetslaget inte arbetade efter samma nivå av sekretess. Endel skolsköterskor beskrev att lärarna upplevde att skolsköterskor höll igen med information som gällde gemensamma elever. Efter att lärarna hade berättat om en situation kring en elev och hade delat sin upplevelse av det som hänt så uppstod det ett glapp i samarbetet som inte kändes bekvämt för någon av parterna. Många skolsköterskor upplevde att lärarna inte alltid förstod eller accepterade innebörden av att skolsköterskor arbetade under en strängare sekretess än vad lärarna gjorde (Moen & Jacobsen, 2022; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017). Granrud et al. (2019), Moen och Jacobsen (2022), Putkuri et al. (2023) samt Skundberg-Kletthagen & Moen et al. (2017) beskriver att några skolsköterskor önskar gemensamma riktlinjer där skolsköterskor tillsammans med övrig personal i skolan arbetar i ett gemensamt forum där samtliga professioner kunde diskutera eleverna på likvärdiga villkor. Många skolsköterskor arbetade ofta ensamma i sin roll och de upplevde att andra kollegor som lärare endast fokuserade på det pedagogiska arbetet och såg inte till helheten (Granrud et al., 2019; McCluskey et al., 2019; Vejzovicet et al., 2022). Några skolsköterskor beskrev att deras striktare sekretess gjorde det mer svårarbetat både inom skolan men även gentemot ungdomspsykiatrien och andra aktörer som socialtjänst (Granrud et al., 2019; Moen & Jacobsen, 2022; Putkuri et al., 2023; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017). Sekretessen kunde även försvåra arbetet för endel skolsköterskor när ungdomar fått behandling via ungdomspsykiatrien och skolsköterskor inte visste vilket stöd eller behandling som eleven fått

eller hur planeringen framåt skulle se ut (Granrud et al., 2019; Putkuri et al., 2023; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017). Några skolsköterskor beskrev att sekretessen hade en viktig roll för att ungdomar skulle våga öppna upp och prata om psykisk ohälsa och hur de mårde (Persson et al., 2022).

Skolsköterskors arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar

Skolsköterskors förebyggande arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar

Många skolsköterskor ville arbeta med prevention och förebyggande åtgärder för att motverka psykisk ohälsa i ett tidigt stadium. Några skolsköterskor kunde genom samtalsstöd ge ungdomar vägledning i att känna "livets känsla" (Granrud et al., 2019; Husabo et al., 2020; Moen & Jacobsen, 2022). När en elev hade väntat länge med att komma till skolsköterskor för samtal hade problemen ibland blivit så stora att eleven inte kunde klara situationen på egen hand (Granrud et al., 2019). Endel skolsköterskor beskrev att det tog för lång tid för ungdomar att få hjälp med sina psykiska besvär vilket försvårade symtomen så pass mycket att ungdomarna fick söka hjälp inom ungdomspsykiatri för sina besvär. Ett sätt att arbeta med samtal om känslor var att ungdomar fick med sig hemläxa genom att sortera sina tankar och känslor för att se ett mönster i svårigheterna där skolsköterskor kunde hjälpa ungdomar med att kartlägga och hushålla med sina resurser (Moen & Jacobsen, 2022). Flera skolsköterskor behövde använda sig av kreativa lösningar för att få ut så mycket som möjligt av samtalet genom att till exempel ha näsdukar framme eller något att plocka med som distraktion eller använda olika typer av frågekort för att plocka upp svåra samtalsämnen. En del av skolsköterskorna beskrev att ibland ville ungdomar sitta och rita eller göra avslappningsövningar under tiden de pratade. Flera skolsköterskor använde sig av strategier som att gemensamt rita upp en mindmap eller göra ett spindelnät av tankar för att visualisera och föra resonemanget framåt. De flesta skolsköterskornas fokus låg på att vara en god lyssnare och att våga ställa de svåra frågorna (Moen & Jacobsen, 2022; Persson et al., 2022). Många skolsköterskor var tvungna att använda alla sina sinnen och tillämpa olika strategier för att nå ungdomar på deras nivå vilket gav en bredd och ett djup till skolsköterskors arbete. Flera skolsköterskor upplevde att ha kontakt med ungdomar med psykisk ohälsa och göra skillnad i ungdomars liv gav en mening till arbetet på ett djupare plan och meningsfullheten gav energi till skolsköterskor som behövdes när arbetet var påfrestande (Jönsson et al., 2017). När skolhälsovården hade satsat på olika sorters behandlingar bland annat MI- samtal eller

KBT så hade några skolsköterskor upplevt att behandlingarna var utformade för ungdomspsykiatri och inte för elevhälsovården. Flera skolsköterskor hade inte genom sin utbildning den kompetens som krävdes för att genomföra den typen av behandlingar (Moen & Jacobsen, 2022; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017).

Enligt Moen och Jacobsen (2022), Putkuri et al. (2023) samt Sagatun et al. (2021) beskriver flera skolsköterskor att de förespråkade att använda sig av screening som en del i det förebyggande arbetet med psykisk ohälsa hos ungdomar. Några skolsköterskor upplevde en effektivitet i att låta samtliga elever genomgå screening i samband med det hälsosamtal som ingick för eleverna. Screeningen kunde innebära flera olika metoder som att svara på frågeformulär via web eller intervjuer. På det sättet fick skolsköterskor uppgifter om samtliga elever på skolan vilket förenklade kommande hälsosamtal och det gick att planera samtalet på ett bättre sätt då skolsköterskor visste vilka frågor som fokus borde ligga på i samtalet. Flera skolsköterskor upplevde att även ungdomar tyckte att samtalet var mer givande ifall de tidigare hade svarat på ett frågeformulär och de visste vad samtalet skulle handla om (Moen & Jacobsen, 2022; Putkuri et al., 2023; Sagatun et al., 2021). I artikeln från Putkuri et al. (2023) beskrevs att ett sätt att frigöra tid och resurser för skolsköterskor var att enbart erbjuda hälsosamtal till de ungdomar som behövde samtalsstöd istället för att vända sig till samtliga elever genom hälsosamtal (Putkuri et al., 2023). Endel skolsköterskor upplevde att risken var stor att skolsköterskor inte märkte om ungdomar fick ett försämrat mående då de inte träffade samtliga elever (Moen & Jacobsen, 2022). Några skolsköterskor uppgav att screening var resurskrävande både i genomförandet och att det behövde finnas en beredskap och en handlingsplan för att kunna ge stöd till de ungdomar som fick utslag för psykisk ohälsa vid screeningen (Anttila et al., 2020; Sagatun et al., 2021; Vejzovicet et al., 2022). Flera skolsköterskor uppgav att det hade kunnat underlätta arbetet ifall de hade kunnat läsa om ungdomars psykiska hälsa i deras elevjournal på samma sätt som de kunde läsa om ungdomarnas somatiska status. Många skolsköterskor fick ibland gå på magkänsla, kroppsspråk och ansiktsuttryck för att försöka utläsa hur ungdomar mådde (Anttila et al., 2020; Sagatun et al., 2021; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017; Vejzovicet et al., 2022).

Skolsköterskors tillgänglighet under skoldagen var en viktig del av arbetet

En av de viktigaste delarna i skolsköterskors arbete var att bilda allians med ungdomar och vara ett stöd i skolmiljön (Persson et al., 2022; Putkuri et al., 2023). För att kunna vara en

närvarande vuxen var det viktigt att synas i skolmiljön och att vara på plats helst varje dag. Några skolsköterskor behövde visa sig i korridorerna och i de allmänna utrymmena för att ungdomar skulle känna sig mer bekväma med skolsköterskor. Flera skolsköterskor önskade en ”open door” policy som innebar att ungdomar var välkomna dit på ungdomarnas egna villkor (Anttila et al., 2020; Sagatun et al., 2021; Vejzovicet et al., 2022). Många ungdomar kunde söka för somatiska besvär men samtalet mynnade ofta ut i att tala om svårigheter eller tunga tankar. Endel skolsköterskor upplevde att det behövdes tid och resurser för att bygga relationer vilket var den viktigaste komponenten i skolsköterskors arbete (Moen & Jacobsen, 2022; Sagatun et al., 2021; Vejzovicet et al., 2022). Skolsköterskor behövde finnas på plats när ungdomar mådde dåligt och ungdomarna kunde inte vänta in en tid när skolsköterskor arbetade (McCluskey et al., 2019; Vejzovicet et al., 2022). I artikeln av McCluskey et al. (2019) uttryckte några skolsköterskor att elevhälsan borde vara likvärdig oberoende av vilken skola eleverna gick på. Några skolsköterskor beskrev att det var rektorns intresse för psykisk ohälsa som styrde hur mycket resurser elevhälsan fick förfoga över och det kunde variera mycket beroende på skola (McCluskey et al., 2019). Husabo et al. (2020), McCluskey et al. (2019) samt Skundberg-Kletthagen & Moen et al. (2017) beskriver att några skolsköterskor uttryckte att andra professioner till exempel lärare hade ett större fokus på skolarbetet medan skolsköterskor fokuserade på elevernas mående. Några skolsköterskor kunde uppleva att deras arbete var motarbetat och de hade erfårit att eleverna fått sämre betyg på grund av frånvaro från lektionen för samtal med skolsköterskor (Husabo et al., 2020; McCluskey et al., 2019; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017). Trots motståndet visade det sig att samtalen hos skolsköterskor var väl investerad tid då ungdomarna kunde hantera sina känslor och ta in de teoretiska kunskaperna på ett bättre sätt när det fanns balans i tillvaron (Persson et al., 2022).

Skolsköterskors behov av vidare kompetensutveckling

I studierna av Jönsson et al. (2017), McCluskey et al. (2019) samt Vejzovicet et al. (2022) beskrevs att några skolsköterskor ofta kände en oro över att arbeta med ungdomar med psykisk ohälsa. Situationen runt ungdomar kunde snabbt eskalera och arbetsbördan blev långt utöver vad skolsköterskors arbete innefattade eller vad de hade ansvar för. Flera skolsköterskor kände en frustration när de ville hjälpa ungdomar men resurserna inte räckte till eller att de inte hade den kompetens som krävdes för att fullfölja uppdraget. Endel skolsköterskor upplevde att det inom deras professionen inte fanns utrymme för

kompetensutveckling i den utsträckning som skolsköterskor skulle behöva (Jönsson et al., 2017; McCluskey et al., 2019; Vejzovicet et al., 2022).

Många skolsköterskor upplevde att de inte hade tillräcklig kompetens för att behandla psykisk ohälsa hos ungdomar vilket kunde mynna ut i svårare psykiatriska diagnoser. Några skolsköterskor efterfrågade en djupare förståelse för etologin bakom psykisk ohälsa och det skilde sig åt vilka grundkunskaper skolsköterskor hade inom psykisk ohälsa beroende på vilken utbildning de hade (Moen & Jacobsen, 2022; Putkuri et al., 2023; Skundberg-Kletthagen & Moen et al., 2017). Några skolsköterskor kände att det var svårt att avgöra när skolsköterskor själva skulle stödja ungdomar i deras svårigheter eller när de behövde vård inom ungdomspsykiatri. Flera skolsköterskor uttryckte att det var positivt och lärorikt att arbeta med psykisk ohälsa hos ungdomar och att skolsköterskor kände en tillfredsställelse i att kunna använda sin kompetens (Jönsson et al., 2017). Jönsson et al. (2017) menar att även om skolsköterskor uttryckte att det var ett givande arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar så behövdes ett större fokus på kompetensutveckling inom området (Jönsson et al., 2017).

Diskussion

Metoddiskussion

En systematisk översikt valdes som metod då arbetssättet ger en bredd av information och omfattar aktuell kunskap inom ämnet. Under genomförandet av studien har bibliotekarie varit med i arbetet under sökningarna och har hjälpt till med att finna alternativa sökord när resultatet av artiklarna drev åt fel håll och inte svarade till syftet. Bibliotekarien gav stöd i att se vilka sökord som genererade artiklar som inte svarade till syftet och små justeringar gav en stringent sökning. De felaktiga sökorden vinklade studien mot screening och resulterade i kvantitativa studier som beskrev hur ungdomar svarade på frågor om psykisk ohälsa istället för att undersöka hur skolsköterskor upplevde arbetet med psykisk ohälsa hos ungdomar. Om studien hade riktats mot kvantitativa studier som hade beskrivit screening som metod för att se tidiga tecken på psykisk ohälsa hos ungdomar så finns det en möjlighet att resultatet hade speglats på ett annat sätt och att tyngdpunkten hade legat på skolsköterskors arbete med

psykisk ohälsa hos ungdomar hade presenterats ur en annan synvinkel. Tillförlitligheten ökar genom att samtliga artiklar som ingår i studiens resultat har kvalitetsgranskats utifrån SBU granskningsmall, bedömning av studier med kvalitativ metodik (SBU, 2022). Då granskningsmallen inte ger exakta poäng som visar på en given nivå av kvalitet på artiklarna så är det en tillgång att tillsammans granska de artiklar som författarna ursprungligen har värderat olika. För att förtydliga sökprocessen och hur studien har genomförts valde författarna flödesschemat PRISMA vilket ökar studiens trovärdighet. Författarna valde att analysera artiklarna var för sig för att sedan granska artiklarna gemensamt vilket ökar trovärdigheten (Polit & Beck, 2016). Artiklarna i studierna visade resultat som stämde överens med varandra vilket ger en tillförlitlig beskrivning av hur skolsköterskor upplevde arbetet med psykisk ohälsa hos ungdomar. Litteraturstudier beskriver en djupare analys av fenomenet då studien innefattar fler informanter (Polit & Beck, 2016). I studien var det intressant att läsa om skolsköterskors erfarenheter av elevhälsa i andra länder utanför Skandinavien vilket hade varit svårare att genomföra vid en empirisk studie. Vid en empirisk studie är antalet informanter oftast färre vilket ger en mer begränsad studie. Samtidigt blir intervjuer mer personliga och andra perspektiv och frågeställningar kan lyftas. Studiens trovärdighet avgörs med begrepp utifrån tillförlitlighet, pålitlighet, överförbarhet med möjlighet att styrka och bekräfta resultat (Polit & Beck, 2016). Resultaten i artiklarna svarar till syftet vilket ökar trovärdigheten. Trovärdighet visas även genom att processen genomförs systematiskt och är tydlig att följa genom sökschema och tabeller vilket stöds av Polit och Beck (2016). För att öka litteraturstudiens trovärdighet använder författarna sig av U-modellen som beskrivs i Alvehus (2013). U-modellen används för att se helheten och för att kunna följa flödet i litteraturstudien (se bilaga 4, figur 1). U-modellen visar den grundläggande logiken och beskriver för läsaren vad de kan förvänta sig av studien. U-formen i modellen symboliserar att konklusionen bör svara på problemområdet vilket gör att läsaren får svar på huvudfrågan och säcken knyts ihop. Efter att ha arbetat med U-modellen ses en röd tråd genom litteraturstudien (Alvehus, 2013). Ett väl genomtänkt och sammansatt syfte ger en mer utförlig sökning vilket genererar ett starkt resultat. Materialet i studierna är skrivna och granskade i nutid och är aktuella inom ämnet (Polit & Beck, 2016). Vid artikelsökningen kom artiklar som handlade om skolsköterskor upp men de svarade inte till syftet. För att följa metodbeskrivningen sållades de artiklar som inte svarade till syftet bort vilket styrker överförbarheten enligt Polit och Beck (2016). Original studierna i resultatet har en tydlig beskrivning av forskningsprocessen vilket ökar studiens överförbarhet. Litteraturstudien är till

största delen en spegling av skolsköterskors arbete i Skandinavien vilket innebär att studien inte kan appliceras i alla kulturer där elevhälsan inte alltid är välfungerande.

Objektivitet är en förutsättning för en välarbetad litteraturstudie. Författarna skall inte färga eller bekräfta resultat genom sina egna erfarenheter och värderingar (Polit & Beck, 2016). Samhällets intresse för psykisk ohälsa hos ungdomar har ökat och informationsflödet från media ger en förförståelse i ämnet men ger inga specifika förkunskaper om skolsköterskors arbete eller elevhälsan. Författarna har ingen yrkeserfarenhet av elevhälsan och under arbetet med studien har författarna diskuterat vikten av att spegla resultaten som beskrivs i artiklarna och att inte forma informationen efter egen förförståelse.

Resultatdiskussion

Tre huvudfynd från resultatet som kommer att lyftas för diskussion är samarbetsvårigheter på grund av sekretess mellan elevhälsan och lärare eller myndigheter, skolsköterskors förmåga att stödja ungdomar i deras tankar kring existentiella frågor samt skolsköterskors tillgänglighet i skolmiljön. I resultatet framkom att sekretessen gör det svårt för skolsköterskor att samarbeta med myndigheter, hälso- och sjukvård samt mellan olika professioner inom skolan. Skolsköterskor arbetade inte efter samma sekretess nivå som andra professioner och det kunde uppstå motsättningar som försvårade grunden för samarbete. Weist et al. (2012) bekräftar att det uppstår svårigheter när skolsköterskors tillgänglighet är låg. Några skolsköterskor beskrev att de mest effektiva åtgärdsprogrammen var de projekt som genomförts med en gemensam agenda mellan familj, ungdomar, skola samt myndigheter som socialtjänst eller polis. Flera projekt har fallerat på grund av att skolsköterskor har haft ansvar för flera olika skolor och det har inte funnits möjlighet att lägga resurser på ett långsiktigt projekt (Weist et al., 2012). Både Van Liew et al. (2012) samt Weist et al. (2012) instämmer i att sekretessen motarbetade sitt syfte när sekretessen blir så strikt att ungdomar kan söka stöd och behandling både hos skolsköterskor, ungdomspsykiatri samt inom primärvård, vilket kan resultera i en onödig vård eller att ungdomarna fick för lite stöd på grund av utebliven informationsöverföring (Van Liew et al., 2012; Weist et al., 2012). Van Liew et al. (2012) samt Weist et al. (2012) menar att samarbetspartners behöver få en förståelse för vad den striktare sekretessen består av och det måste innebära en acceptans i att alla i teamet inte kan dela lika mycket information. Elevhälsan behöver arbeta med riktlinjer

där det är given information som skall delas så att det inte handlar om godtycklighet. Skolsköterskor skall endast dela information som har med elevens aktuella situation att göra och enbart dela information som skyddar och gagnar eleven. Ett välgrundat sätt att arbeta på är att använda samtycke från ungdomar samt föräldrar i en så stor utsträckning som det är möjligt (Van Liew et al., 2012; Weist et al., 2012). Artikeln från Van Liew et al. (2012) bekräftar Weist et al:s resultat och menar även att ett sätt för skolsköterskor att arbeta runt sekretess kan vara att enbart ta upp de delar som berör elevens nuvarande situation och utesluta eventuella diagnoser, social utsatthet eller till exempel missbruk om det inte är aktuellt för ärendet (Van Liew et al., 2012). I speciella fall kan sekretessen lyftas genom en generalklausul inom offentlighets- och sekretesslagen (OSL, 10:27) vilket innebär att samarbetspartners kan bjudas in från till exempel en kommun dit eleven har flyttat. För att generalklausulen i undantagsfall skall få användas krävs att det tveklöst är viktigare att informera den nya skolmyndigheten än att via sekretess skydda den elev eller förälder som situationen gäller för. Friskolor får inte nyttja eller bjudas in enligt generalklausulen (OSL, 10:27). Olssons rapport styrker att det alltid är den mest korrekta och etiskt riktiga vägen att gå genom att få samtycke från ungdomar och föräldrar (Olsson, 2016). En av Orems teorier om omvårdnadsprocessen beskriver att olika omvårdnadssystem behöver vara ett stöd för föräldrar och ungdomar i att ha förmågan att utföra egenvård. Genom att ge sitt samtycke till att lyfta frågor som rör ungdomar skapas en självständighet vilket ger autonomi. Hoover och Bostic (2021) samt Sekhar et al. (2021) nämner att några skolsköterskor anser att det är en förutsättning i alla typer av hälsosamtal att ungdomarna vet med säkerhet att skolsköterskor håller sin sekretess för att ungdomarna skall tala om psykisk ohälsa (Hoover & Bostic, 2021; Sekhar et al, 2021). Endel föräldrar menar att det var viktigt att få veta om deras barn mår dåligt och att det var oroande om allvarliga saker händer deras barn utan deras vetskap. Några skolsköterskor hävdar att det är ungdomars rätt att få behålla sin autonomi och att de kan vara trygga med skolsköterskors sekretess (Hoover & Bostic, 2021; Sekhar et al, 2021).

Ungdomen är en utmanande tid i livet med instabilitet, självfokus och en strävan efter självständighet. Lundvall et al. (2019) samt Sekhar et al. (2021) resonerar runt att djupare stödande samtal kan stärka ungdomar i att klara livsfrågor och inte gå in i en djupare kris med psykisk ohälsa som följd. Ungdomar behöver stöd i att kunna lugna sina tankar och finna en förmåga att hantera sin oro. Det är viktigt att kunna söka hjälp när det behövs, men allt kan inte åtgärdas omedelbart utan ungdomar behöver lära sig att pausa tankarna och finna resiliens (Lundvall et al, 2019; Sekhar et al, 2021).

I diskussionen lyfter Lundvall et al. (2019) samt Sekhar et al. (2021) att samtalsstöd inom elevhälsan skulle kunna utföras av skolsköterskor. Lundvall et al. (2019) samt Sekhar et al. (2021) menar att det skulle avlasta ungdomspsykiatri om skolsköterskor kunde utföra samtalsbehandlingar inom elevhälsan. Skolsköterskor behöver stöd och kompetensutveckling för att kunna genomföra sådana förändringar (Lundvall et al., 2019; Sekhar et al., 2021). Lundvall et al. (2019) samt Sekhar et al. (2021) anser att det inte går att lämna ungdomar själva med sina livsfrågor utan att det krävs hårt arbete där både ungdomar och skolsköterskor behöver integrera sig i samtalet och vara dedikerade i processen (Lundvall et al., 2019; Sekhar et al., 2021). Skolsköterskor behöver inte bara lyssna till ungdomars berättelser utan ta reda på vad berättelsen betyder för ungdomar och finna essensen i samtalet för att kunna bemöta känslan. Skolsköterskor har ett stort ansvar då de besitter makten i om konversationen skall öppnas eller stängas. Samtalen kräver både tid och en vilja att förändra samt en förmåga att skrapa på ytan för att finna frågorna som ungdomar behöver stöd i (Lundvall et al., 2019). Lundvall et al. (2019) beskriver vikten av det mellanmänskliga mötet och att fördjupade samtal behövs för att kunna stödja ungdomar i livsfrågor vilket knyter an till omvårdnadsteoretikern Dorothea Orems egenvårdsteori. I Orems egenvårdsteori beskrivs att ungdomar och föräldrar behöver kunskap i att kunna genomföra egenvård på ett sätt som gör dem kapabla att uppnå sin egen hälsa (Orem et al., 2001).

En metod som ännu inte används praktiskt men som behöver lyftas för framtiden beskrivs i studierna av Dosovitsky och Bunge (2023) där de har studerat hur en chatbot med inställningar genom AI kunde hjälpa ungdomar med att hantera sina känslor. Ungdomar uppgav att det inte var lika givande som att ha ett stödjande samtal med en människa men att chatboten var ett välkommet alternativ med den goda tillgängligheten i åtanke. I känsliga frågor var det lättare att öppna sig för en chatbot där ungdomar inte behövde känna skam inför sina frågor som de annars inte hade velat prata med en person om. AI funktionen är inställd av ungdomar som kontinuerligt uppdaterar språk, slang och till exempel emojis som är i ständig förändring. Dosovitsky och Bunge (2023) poängterar att chatboten endast är ett projekt och det skall inte ersätta mänskliga samtal. Funktionen i chatboten kan utökas och användas som ett stöd för ungdomar i framtiden vilket skulle frigöra tid för skolsköterskor och öka tillgängligheten inom elevhälsan (Dosovitsky & Bunge, 2023).

Ett av de tydligaste resultaten i litteraturstudien är att behovet av att skolsköterskor är tillgängliga på heltid i skolan och har resurser till att vara synliga både för elever och för

övriga professioner i skolan. Den största orsaken till skolsköterskors brist på tillgänglighet tros vara den ekonomiska prioriteringen för elevhälsan (Li & Powdthavee, 2015). Enligt Li och Powdthavee (2015) önskar både lärare och skolsköterskor mer resurser och det specificerades sällan exakt vad som behövdes eller med vilken prioritering. Li och Powdthavee (2015) menar att det kan ligga i rektorns intresse att det pedagogiska arbetet får resurser vilket innebär att elevhälsans budget blir mindre. Då det ligger på rektorns ansvar att fördela resurserna i skolan är det alltid en avvägning av hur resurserna skall fördelas på bästa sätt (Li & Powdthavee, 2015). I studien från Li och Powdthavee (2015) samt Mousteri et al. (2019) beskrivs att skolor i socioekonomiskt privilegierade områden har färre svårigheter med psykisk ohälsa hos ungdomar än i ekonomiskt utsatta områden. Anledningen är att ungdomar i de ekonomiskt privilegierade skolorna har en större motståndskraft för psykisk ohälsa genom bättre levnadsvanor och om skolan har goda ekonomiska resurser så tilldelas elevhälsan mer resurser. När resurserna läggs på det pedagogiska arbetet så ökar belastningen för skolsköterskor och när resurser prioriteras till elevhälsan minskar resurserna i klassrummen (Li & Powdthavee, 2015; Mousteri et al., 2019).

Konklusion och implikationer

Litteraturoversiktens resultat visade att det fanns ett stort behov av ökade resurser för skolsköterskors arbete framförallt gällande en ökad tillgänglighet och närvaro i skolan. Skolsköterskor var i behov av en utökad kompetens då arbetet med psykisk ohälsa hos ungdomar hade ett brett spektrum och det fanns inte en exakt metod att använda för alla individer. Skolsköterskor önskade ett starkare samarbete med stöd av ungdomspsykiatri för att få en fördjupad inblick i ungdomspsykiatriens arbete. Rektorerna bar ansvaret för att synliggöra skolsköterskors arbete gentemot elever, föräldrar och skolans personal. Rektorns inställning till skolsköterskors arbete var tongivande för hur skolsköterskors arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar värderades.

Studien kan vara intressant för skolsköterskor och personal inom elevhälsan som arbetar inom skolan för att beskriva behovet av skolsköterskors arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar. Resultatet av studien kan bidra till att öka kunskapen om vilken effekt skolsköterskors arbete har för en välfungerande elevhälsa. Elevhälsovård är en förutsättning för att öka det förebyggande arbetet rörande ungdomar och psykisk ohälsa. I litteraturstudien var det tydligt

att det fanns många Skandinaviska studier rörande elevhälsa och skolsköterskors arbete med psykisk ohälsa hos ungdomar. Resultatet kan vara en markör för att Skandinavien ligger långt framme med en utvecklad elevhälsa med en hög status för skolsköterskor. Det finns en kunskapslucka i vilka olika behandlingsformer som till exempel MI samtal och KBT samtal utförda av skolsköterskor skulle kunna ha för effekt inom elevhälsan och om insatserna kunde avlasta ungdomspsykiatrin. Behandling i form av samtalsstöd kräver både tid, tillgänglighet och en ökad kompetens för att kunna genomföras inom elevhälsan. Då studierna från Skandinavien dominerar behövs fortsatt forskning om skolsköterskors upplevelse av arbetet med ungdomar och psykisk ohälsa ur ett internationellt perspektiv.

Referenser

Resultatartiklar är markerade med *

Allison, V. L., Nativio, D. G., Mitchell, A. M., Ren, D., & Yuhasz. (2014). Identifying symptoms of depression. *Journal of School Nursing: the official publication of the National Association of School Nurses*, 30(3), 165-172. [10.1177/1059840513500076](https://doi.org/10.1177/1059840513500076)

Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok* (1 uppl.). Liber.

*Anttila, M., Ylitalo, M., Kurki, M. H., Hipp, K., & Välimäki, M. (2020). School Nurses' Perceptions, Learning Needs and Developmental Suggestions for Mental Health Promotion: Focus Group Interviews. *International journal of environmental research and public health*, 17(24), 9503. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249503>

Badri, M., Khaili, M. A., Bahar, M. A., Yang, G., Reynhout, G., & Rashdi, A. A. (2021). Social Connection and Self-perceived Depression Among Adolescents: A Path Analytic Model for Abu Dhabi. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 146–157. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1007/s10826-020-01891-2>

Borchardt, C.M., & Meller, W.H. (1996). Symptoms of affective disorder in pre-adolescent vs. adolescent inpatients. *Journal of Adolescence*, 19(2), 155-161. <https://doi.org/10.1006/jado.1996.0015>

Borup, I. (2019). Elevhälsans övergripande ansvar. I E. K. Clausson & S. Morberg (Red.), *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (2 uppl., s. 57-72). Studentlitteratur.

Dosovitsky, G., & Bunge, E. (2023). Development of a chatbot for depression: adolescent perceptions and recommendations. *Child and Adolescent Mental Health*, 28(1), 124-127. <https://doi.org/10.1111/camh.12627>

Folkhälsomyndigheten. (6 september 2022a). Statistik om suicid. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/att-forebygga-suicid/statistik-om-suicid/>

Folkhälsomyndigheten. (14 september 2022b). Statistik psykisk hälsa.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/statistik-om-barns-psykiska-halsa/>

Forsberg, C., & Wengström, Y. (2020). *Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning* (4 uppl.). Stockholm: Natur & kultur.

Friberg, F. (2017). *Dags för uppsats: vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (3 uppl.). Studentlitteratur.

*Granrud, M. D., Anderzèn-Carlsson, A., Bisholt, B., & Steffenak, A. K. M. (2019). Public health nurses' perceptions of interprofessional collaboration related to adolescents' mental health problems in secondary schools: A phenomenographic study. *Journal of clinical nursing*, *28*(15-16), 2899–2910. <https://doi.org/10.1111/jocn.14881>

Henricson, M., & Billhult, A. (2023). Kvalitativ metod. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod* (3 uppl., s. 111-119). Studentlitteratur.

Hoover, S., & Bostic, J. Q. (2021). Best Practices and Considerations for Student Mental Health Screening in Schools. *Journal of Adolescent Health*, *68*(2), 225-226.

<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.11.004>

Huang, Y., Macek, P., & Lu, J. (2022). Depressive Symptoms and Negative Experiences in School: A Network Analysis. *Asia Pacific Journal of Public Health*, *34* (5), 510-515.

<https://doi.org/10.1177/10105395221092848>

*Husabo, E., Haugland, B.S.M., Wergeland, G.J., & Maeland, S. (2020). Providers' Experiences with Delivering School-Based Targeted Prevention for Adolescents with Anxiety Symptoms: A Qualitative Study. *School Mental Health: A Multidisciplinary Research and Practice Journal*, *12*, 757–770. <https://doi.org/10.1007/s12310-020-09382-x>

*Jönsson, J., Maltestam, M., Tops, A. B., & Garmy, P. (2019). School Nurses' Experiences Working With Students With Mental Health Problems: A Qualitative Study. *The Journal of*

school nursing: the official publication of the National Association of School Nurses, 35(3), 203-209. <https://doi.org/10.1177/1059840517744019>

Karlsson, E. K. (2023). Informationssökning. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod* (3 uppl., s. 81-97). Studentlitteratur.

Kim, Y., & Hagquist, C. (2017). Trends in adolescent mental health during economic upturns and downturns: a multilevel analysis of Swedish data 1988-2008. *Journal of epidemiology and community health*, 72(2), 101–108.

<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1136/jech-2017-209784>

Kjällström, S. (2023) . Forskningsetik. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod* (3 uppl., s. 57-80). Studentlitteratur.

Li, J., & Powdthavee, N. (2015) Does more education lead to better health habits? Evidence from the school reforms in Australia. *Social Science & Medicine*, 127, 83-91.

<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.07.021>

Lundman, B., & Hällgren Graneheim, U. (2017). Kvalitativ innehållsanalys. I B. Höglund-Nielsen & M. Granskär (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (3 uppl., s. 211-226). Studentlitteratur.

Lundvall, M., Lindberg, E., Hörberg, U., Palmér, L., & Carlsson, G. (2019). Healthcare professionals' lived experiences of conversations with young adults expressing existential concerns. *Scandinavian journal of caring sciences*, 33(1), 136-143.

<https://doi.org/10.1111/scs.12612>

*McCluskey, A., Kendall, G., & Burns, S. (2019). Students', parents' and teachers' views about the resources required by school nurses in Perth, Western Australia. *Journal of research in nursing: JRN*, 24(7), 515–526. <https://doi.org/10.1177/1744987118807250>

Miehe, J. (2023). Expanding School-Based Health Centers: Sustainable Partnerships and Building Access. *Journal of School Health*, 93(10), 930-933.

<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1111/josh.13350>

*Moen, Ø. L., & Jacobsen, I. C. R. (2022). School Nurses' Experiences in Dealing with Adolescents Having Mental Health Problems. *SAGE open nursing*, 8, Artikel 23779608221124411. <https://doi.org/10.1177/23779608221124411>

Morberg, S. (2019). Skolsköterska- från yrke till profession. I E K. Clausson & S. Morberg (Red.), *Skolsköterskans hälsofrämjande arbete* (2 uppl., s. 19-38). Studentlitteratur.

Mousteri, V., Daly, M., Delaney, L., Tynelius, P., & Rasmussen, F. (2019). Adolescent mental health and unemployment over the lifespan: Population evidence from Sweden. *Social Science & Medicine*, 222, 305–314. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.12.030>

Offentlighets- och sekretesslagen (OSL 10:27). Regeringen.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/offentlighets-och-sekretesslag-2009400_sfs-2009-400/#K10

Olsson, S. (2016). *Samverkan kring unga med stöd av sekretesslag och handlingsprogram*. Elanders.

Onnela, A. M., & Vuokila-Oikkonen, P., Hurtig, T., & Ebeling, H. (2014). Mental health promotion in comprehensive schools. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 21(7), 618-627. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1111/jpm.12135>

Orem, D.E., Taylor, S.G., & Renpenning, K.M. (2001). *Nursing: Concepts of practice* (6th ed.). St. Louis, MO: Mosby

*Persson, L., Rahr, C., Garmy, P., & Einberg, E-L. (2022). School nurses' experiences of health-promoting work to prevent stress in Swedish adolescents. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.933879>

Polit, D. F., & Beck, C. T. (2016). *Essentials of nursing research: appraising evidence for nursing practice* (10 uppl.). Philadelphia: Lippincott.

Puskar, K. R., & Bernardo, L. M. (2007). Mental health and academic achievement: role of school nurses. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing: JSPN*, 12(4), 215–223.

<https://doi.org/10.1111/j.1744-6155.2007.00117.x>

*Putkuri, T., Lahti, M., Laaksonen, C., Sarvasmaa, A.S., Huttunen, R., & Axelin, A. (2023). Mental health services in the school environment—Future visions using a phenomenographic approach. *Journal of Clinical Nursing*, 32(11-12), 2742-2756.

<https://doi.org/10.1111/jocn.16376>

Roseń, M. (2023). Systematisk litteraturoversikt. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod* (3 uppl., s. 375-389). Studentlitteratur.

*Sagatun, Å., Kvarme, L. G., Misvær, N., Myhre, M., Valla, L., & Holen, S. (2021). Evaluating a Web-Based Health-Promoting Dialogue Tool in School Health Services: Feasibility and User Experiences. *The Journal of School Nursing: the official publication of the National Association of School Nurses*, 37(5), 363–373.

<https://doi.org/10.1177/1059840519879489>

Sekhar, D. L., Gebremariam, A., Waxmonsky, J. G., Walker-Harding, L. R., Stuckey, H., Batra, E., Rosen, P., Kraschnewski, J. L., & Clark, S. J. (2021). Parent Views on School-Based Depression Screening: Findings From a National Survey. *Journal of Adolescent Health*, 68(2), 403-406. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.08.023>

Skollagen (SFS 2010:800). Utbildningsdepartementet.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollagen-2010800_sfs-2010-800/

Skolverket. (30 juni 2023). Elevhälsa.

<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/elevhalsa#h-Halsobesokoche-nklasjukvardsinsatser>

*Skundberg-Kletthagen, H., & Moen, Ø. L. (2017). Mental health work in school health services and school nurses' involvement and attitudes, in a Norwegian context. *Journal of clinical nursing*, 26(23-24), 5044-5051. <https://doi.org/10.1111/jocn.14004>

Skärsäter, I. (2019) Förstämningssyndrom. I L. Wiklund Gustin (Red.), *Omvårdnad vid psykisk ohälsa* (3 uppl., s. 109-134). Studentlitteratur.

Socialstyrelsen. (2017). Vägledning för elevhälsan.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2016-11-4.pdf>

Socialstyrelsen. (2019). Nationella riktlinjer. Vård vid depression och ångestsyndrom

[Broschyr]. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2019-5-12.pdf>

Socialstyrelsen. (20 november 2022a). Begrepp inom området psykisk hälsa.

<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/psykisk-ohalsa/vad-menas-med-psykisk-halsa-och-ohalsa/>

Socialstyrelsen. (26 september 2023). Vägledning för elevhälsan nu i digital och sökbar form.

<https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/vagledning-for-elevhalsa-nu-i-digital-och-sokbar-form/>

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. (15 oktober 2020).

SBU:s metodbok.

<http://www.sbu.se/metodbok>

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. (11 maj 2022). Bedömning av studier med kvalitativ metodik.

https://www.sbu.se/globalassets/ebm/bedomning_studier_kvalitativ_metodik.pdf

Strunk, C. M., Sorter, M. T., Ossege, J., & King, K. A. (2014). Emotionally troubled teens' help-seeking behaviors: an evaluation of surviving the teens suicide prevention and depression awareness program. *The Journal of school nursing: the official publication of the National Association of School Nurses*, 30(5), 366-375.

<https://doi.org/10.1177/1059840513511494>

Svensk sjuksköterskeförening. (2016). Kompetensbeskrivning för skolsköterska inom elevhälsans medicinska insats, EMI.

<https://swenurse.se/download/18.9f73344170c003062321f2/1584104316191/Kompetensbeskrivning>

Svensk sjuksköterskeförening. (2019). Kompetensbeskrivning för distriktssköterskor.

<https://swenurse.se/publikationer/kompetensbeskrivning-for-distriktsskoterskor>

Unicef Sverige. (Hämtad 24 oktober 2023). *Barnkonventionen*.

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Utbildningsdepartementet. (2000). *Från dubbla spår till elevhälsa- i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling* (SOU 2000:19).

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2000/03/sou-200>

Van Liew J.R. (2012). Balancing confidentiality and collaboration within multidisciplinary health care teams. *Journal of clinical psychology in medical settings*, 19(4), 411-417.

<https://doi.org/10.1007/s10880-012-9333-0>

*Vejzovic, V., Carlson, L., Löfgren, L., & Bramhagen, A. C. (2022). Early Identification of Mental Illness in Primary School Pupils by School Nurses: A Qualitative Study. *SAGE open nursing*, 8, 23779608221081452. <https://doi.org/10.1177/23779608221081452>

Weist, M. D., Mellin, E. A., Chambers, K. L., Lever, N. A., Haber, D., & Blaber, C. (2012). Challenges to Collaboration in School Mental Health and Strategies for Overcoming Them. *Journal of school health*, 82(2), 95-105.

<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1111/j.1746-1561.2011.00672.x>

Wallace, L. (2023). Advocating for School Nurses. *Kentucky Nurse*, 71(4), 16-17.

World Health Organization. (2021). Mental health of adolescents.

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>

World Health Organization. (2023). Mental health.

https://www.who.int/health-topics/mental-health#tab=tab_2

World Medical Association. (2013). WMA Declaration of Helsinki: ethical principles for medical research involving human subjects. Hämtad 9 oktober, 2023 från

<https://www.wma.net/what-we-do/medical-ethics/declaration-of-helsinki/>

Yoon, J., & Son, H. (2021). Factors Associated with School Nurses' Triage Competency in South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(16), 8279. <https://doi.org/10.3390/ijerph18168279>

Bilaga 1

Resultatöversikt med identifierade artiklar

Referens	Ge ungdomar verktyg för att hantera sina känslor	Samarbete mellan övriga professioner inom skolan	Skolsköterskans arbete kring psykisk ohälsa
1. Anttila et al., 2020		X	X
2. Granrud et al., 2019		X	X
3. Husabo et al., 2020	X	X	X
4. Jönsson et al., 2019			X
5. Moen & Jacobsen., 2022	X		X
6. McCluskey et al., 2019		X	X
7. Persson et al., 2022	X	X	X
8. Putkuri et al., 2023	X	X	X
9. Sagatun et al., 2021			X

10. Skundberg-Kl etthegeu & Moen., 2017		X	X
11. Vejzovic et al., 2022		X	X

Bilaga 2

Artikelöversikt

Publikation år Land	Författare	Titel	Syfte	Metod Urval	Slutsats	Vetenskaplig kvalitet
2020 Finland	Anttila, M Ylitalo, M Kurki, M.H Hipp, K Välimäki, M	School Nurses' Perceptions, Learning Needs and Developmental Suggestions for Mental Health Promotion: Focus Group Interviews	Att beskriva skolsköterskors uppfattningar, individuella lärandebehov och utvecklingsförslag för främjande av psykisk hälsa bland ungdomar i skolan.	En kvalitativ studie designad med fokusgruppsintervjuer och innehållsanalys. Skolsköterskor n=21	Skolsköterskorna var positiva till att arbeta med psykisk ohälsa och de upplevde inte problem med brist på utbildning utan brist på resurser. Skolsköterskans insats är den viktigaste kring psykisk ohälsa inom elevhälsan.	Hög
2019 Norge	Granrud Dahlen, M., Anderzèn-Carlsson, A., Bisholt, B., & Myhre Steffenak, A.K	Public health nurses' perceptions of interprofessional collaboration related to adolescents' mental health problems in secondary schools: A phenomenographic study	Beskriva variationen i sjuksköterskors uppfattning om interprofessionellt samarbete relaterat till ungdomars psykiska problem inom	Kvalitativa intervjuer Skolsköterskor n= 18	Rektorns involvering gav skolsköterskan en tydligare roll inom elevhälsan. Skolsköterskorna upplevde att det viktigaste samarbetet var det med lärarna.	Hög

			grundskolor i Norge.			
2020 Norge	Husabo, E., Haugland, B.S.M., Wergeland, G.J., & Maeland, S.	Providers' Experiences with Delivering School-Based Targeted Prevention for Adolescents with Anxiety Symptoms: A Qualitative Study	Syftet var att utforska sjuksköterskors erfarenhet av faktorer som ger en god implementering av riktade förebyggande åtgärder för ungdomar med ångestsymtom inom elevhälsan	En kvalitativ fokusgruppsstudie Skolsköterskor n=32	Skolsköterskorna upplevde att de kände en trygghet i att ha den utökade kompetensen och att stöd och mentorskap gav vägledning i arbetet med förebyggande arbete inom elevhälsan	Hög
2019 Sverige	Jönsson, J., Maltestam, M., Tops-Bengtsson, A., & Garmy, P	School Nurses' Experiences Working With Students With Mental Health Problems: A Qualitative Study	Beskriva skolsköterskors erfarenhet av att arbeta med elever med psykiska problem	En induktiv kvalitativ design Skolsköterskor n=14	Skolsköterskorna kunde erbjuda ungdomar en trygghet och de behöver resurser för att upprätthålla en god arbetsmiljö i skolan	Hög

2019 Australien	McCluskey, A., Kendall, G., & Burns, S	Students', parents' and teachers' views about the resources required by school nurses in Perth, Western Australia	Att identifiera elever, föräldrars och lärares uppfattningar angående de resurser skolskötorskor behöver för att praktisera effektivt på gymnasiet skolmiljö i Perth, västra Australien	Fokusgrupper och en-till-en intervjuer genomfördes för att samla in kvalitativ data Skolskötorskor n= 8	Skolskötorskor behöver samarbeta med andra professioner inom skolan för att få mer resurser över till elevhälsan. Hela skolan behöver vara involverad för att få ett gott arbetsklimat i skolan	Hög
2022 Norge	Moen.Larsen, Ø., & Jacobsen Roth, I.C.	School Nurses' Experiences in Dealing with Adolescents Having Mental Health Problems	Syftet var att undersöka skolskötorskor erfarenheter av att identifiera och tala om psykisk ohälsa med ungdomar	En kvalitativ deskriptiv induktiv design Skolskötorskor n=21	Skolskötorskorna menar att själva samtalet med ungdomarna är en behandling i sig. Skolskötorskor behöver använda sin kreativitet för att nå fram till ungdomar.	Hög
2022 Sverige	Persson, L., Rahr, C., Garmy, P., & Einberg, E-L	School nurses' experiences of health-promoting work to prevent	Att undersöka skolskötorskor erfarenheter av hälsofrämjande	Anonym tvärsnittstudie med kvalitativ metod webbenkät med	Goda levnadsvanor ger motstånd för stress och psykisk ohälsa. Identifiering av tidiga tecken gav ett försprång för	Hög

		stress in Swedish adolescents	arbete för att förebygga stress hos svenska ungdomar	öppna frågor Skolsköterskor n=225	att kunna stödja ungdomarna. God psykisk hälsa gav bättre skolresultat	
2023 Finland	Putkuri, T., Lahti, M., Laaksonen, C., Sarvasmaa, A.S., Huttunen, R., & Axelin, A.	Mental health services in the school environment —Future visions using a phenomenographic approach	Syftet var att beskriva skolsköterskors upplevelser av riskfaktorer för psykisk ohälsa hos ungdomar samt hur riskfaktorerna kan förebyggas i framtiden	Fenomenografiskt tillvägagångssätt	Elevhälsan skulle gynnas av att använda screening för psykisk ohälsa och lägga mer resurser på de ungdomar som behöver mest stöd inom elevhälsan	Måttlig
2021 Norge	Sagatun, A., Kvarme-Gravdal, L., Misvær, N., Myhre, M., Valla, L., & Holen, S.	Evaluating a Web-Based Health-Promoting Dialogue Tool in School Health Services: Feasibility and User Experiences	Syftet var att undersöka skolsköterskors upplevelser av kostnadseffektiviteten och användbarheten av elevhälsan	Mixed metod Intervju Skolsköterskor n=4	Elevhälsan är kostsam och ungdomarna svarar på frågeformulär före samtal är det ett effektivt och kostnadseffektivt sätt att arbeta. Skolsköterskor fick en bredare uppfattning om ungdomars psykiska hälsa	Hög
2017 Norge	Skundberg-Klethagen, H., & Moen-Larsen, Ø	Mental health work in school health services and school nurses'	Att utforska skolsköterskors erfarenheter och attityder	En kvalitativ, utforskande studie	Skolsköterskor anses vara de mest lämpade att se tidiga tecken på psykisk ohälsa hos ungdomar. Skolsköterskor	Hög

		involvement and attitudes, in a Norwegian context	mot att arbeta med unga med psykiska problem inom elevhälsan	Skolsköterskor n=212	behöver ökad kompetens och tydligare riktlinjer för vad arbetet skall innefatta	
2022 Sverige	Vejzovic, V., Carlson, L., Löfgren, L., & Bramhagen, A-C	Early Identification of Mental Illness in Primary School Pupils by School Nurses: A Qualitative Study	Beskriva skolsköterskors erfarenheter av identifiering av psykisk ohälsa bland elever i grundskolan.	Beskrivande kvalitativ metodik semistrukturerade intervjuer Skolsköterskor n= 11	Skolsköterskor behöver stöd i att identifiera psykisk ohälsa hos ungdomar och skolsköterskor är i behov av kompetensutveckling. Skolsköterskor upplevde att föräldrar, skolpersonal och specialistpsykiatriken behövde ta ett gemensamt ansvar för ungdomar med psykisk ohälsa	Måttlig

Bilaga 3

Sökschema Cinahl

24 juni 2023

	Sökord	Antal träffar	Lästa abstrakt	Lästa i fulltext	Granskade	Inkluderande i resultatet
#1	School nurse OR School nursing	41.430				
#2	Perception OR Experience	601.759				
#3	Mental health OR Mental disorders OR Mental illness	277.749				
#4	Adolescents OR Youth OR teenagers	213.202				
#5	S1 AND S2 AND S3 AND S4	131				
#6	#5 med limits	88	65	6	4	3

Limits: English, published in the last 10 years. Peer reviewed. Sökdatum 2023-06-24

Sökschema Psycinfo

24 juni 2023

	Sökord	Antal träffar	Lästa Abstrakt	Lästa i fulltext	Granskade	Inkluderade i resultatet
#1	School nurse [] OR School nursing	88.911				
#2	Perception OR experience	1.231.247				
#3	Mental health OR mental illness OR mental disorders	1.003.043				
#4	Adolescents OR youth OR teenagers	593.050				
#5	S1 AND S2 AND S3 AND S4	1491				
#6	#5 med limits	829	450	100	6	4

Limits: English, published in the last 10 years. Peer review Sökdatum 2023-06-24

Sökschema PubMed via NLM.

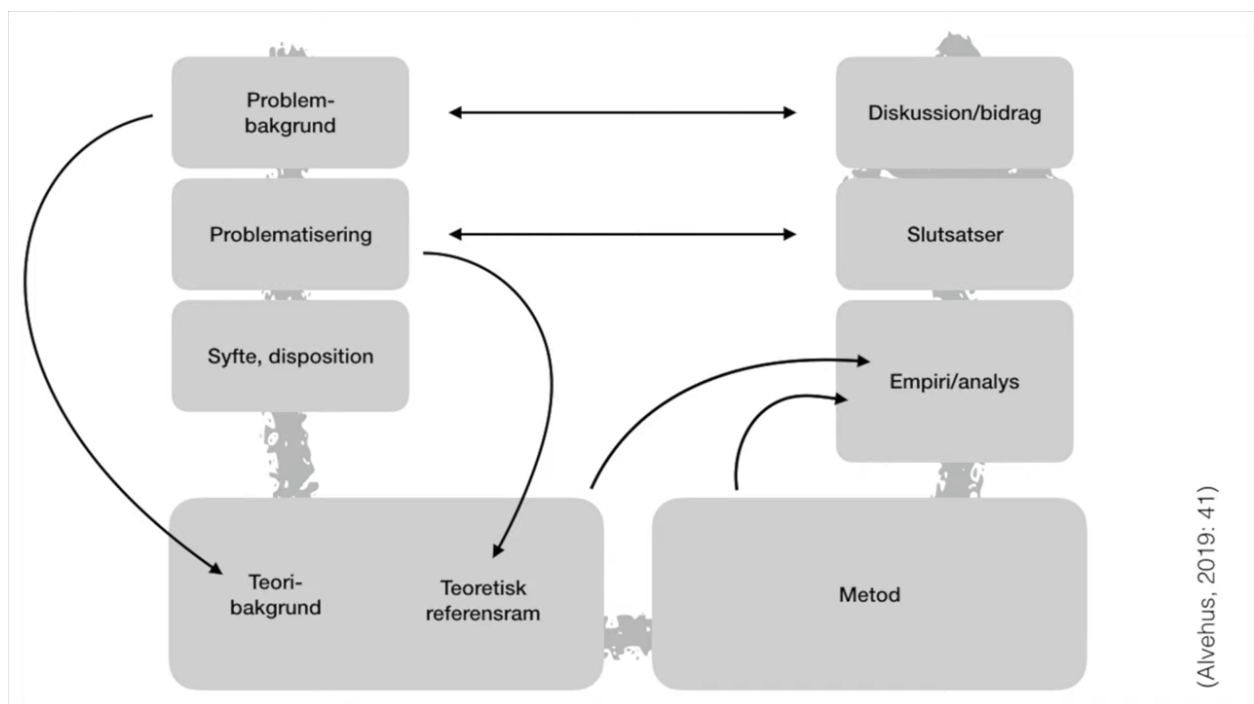
5 juli 2023

	Sökord	Antal träffar	Lästa abstrakt	Lästa i fulltext	Granskade	Inkluderande i resultatet
#1	School nursing [MeSH]	5.652				
#2	School nurse [Title/Abstract] OR school nurses [Title/Abstract]	4.053				
#3	#1 OR #2	7.148				
#4	Mental disorders [MeSH] OR Mental Health [MeSH]	1.473.678				
#5	mental illness [Title/Abstract] OR mental disorder [Title/Abstract]	11.698				
#6	#4 OR #5	1.477.073				
#7	Attitude [MeSH]	636.384				
#8	perception*[Title/Abstract] OR perspective*[Title/A	1.509.438				

	bstract] OR experience [Title/Abst ract]					
#9	#7 OR #8	2.008.610				
#10	Adolscent [MeSH]	2.215.034				
#11	#3 AND #6 AND #9 AND #10	83				
#12	#3 AND #6 AND #9 AND #10 med limitations	33	30	5, 2 st var dubletter från cinahl	1	1

Limits: English, published in the last 10 years. Sökdatum 2023-07-05

Figur 1, U-modellen